

L'anunci de la Generalitat Valenciana d'enderrocar les obres de rehabilitació del teatre romà de Sagunt ha tornat a posar de màxima actualitat la polèmica sobre el monument, que ja s'allarga gairebé divuit anys. Enfront de la satisfacció de bona part dels sectors més conservadors, s'alcen cada vegada més veus que demanen l'amnistia en un conflicte que, des del començament, s'ha utilitzat políticament.

Sagunt torna a escena

El conflicte no cessa. La polèmica sobre la rehabilitació del teatre romà de Sagunt ha tornat aquests dies a les primeres pàgines de l'actualitat després que la Generalitat Valenciana anunciara el passat dilluns 13 de maig que enderrocà tota la intervenció realitzada al monument que van projectar els arquitectes Giorgio Grassi i Manuel Portaceli. Això sí, encara no se sap quan començaran les obres, ni quin serà el cost ni fins a quin punt poden afectar la restauració. Tot i que la majoria dels informes tècnics que ha rebut la Generalitat, elaborats per arquitectes de prestigi, desaconsellen la demolició, el Govern valencià preveu eliminar el revestiment de les grades i reduir l'alçada de l'escenari fins a la mínima expressió. Ara, però, serà una comissió d'experts, formada per arquitectes, historiadors i arqueòlegs –encara sense concretar–, la que decidirà la manera més adequada de revertir l'actuació sobre el teatre.

Les reaccions davant d'aquesta decisió –que el Govern valencià atribueix al compliment del seu programa electoral i de la sentència del Tribunal Superior de Justícia– no s'han fet esperar, i la polèmica, ara per ara, es preveu llarga. De moment, la futura demolició ja ha provocat discrepàncies importants a l'Ajuntament de Sagunt, governat pel PP amb el suport del Bloc Nacionalista Valencià. Els nacionalistes han qualificat la decisió d'"insult" i fins i tot han suggerit la possibilitat de denegar el permís d'obres per enderrocà la restauració.

A àmbit de tot el País Valencià, mentre que els sectors més conservadors de la dreta valenciana, capitanitzats per l'autor del recurs contra les obres del teatre, l'advocat Juan Marco Molines, han

mostrat la seua satisfacció per la decisió del Govern valencià –"és un fet que els valencians que estimen el seu patrimoni sabran valorar", declarava l'advocat–, els arquitectes autors del projecte, els partits de l'oposició i nombroses veus reconegudes del món de la cultura han expressat el seu desacord amb la demolició, i l'han qualificada de "despropòsit" i d'"escàndol internacional".

El món acadèmic també s'ha pronunciat pel que fa al tema. "Seria molt dur que la decisió es duiguera a terme. Deixant de banda qüestions purament econòmiques, que també s'haurien de tenir molt en compte, la reconstrucció té prou valors positius per si mateixa i es va fer amb el suficient rigor tècnic i arquitectònic perquè ara s'haja d'enderrocà", ha declarat a EL TEMPS el degà del Col·legi d'Arquitectes del País Valencià, Jordi Pinol. "Des d'un punt de vista legal, la qüestió és clara, però no des del punt de vista científic. La sentència planteja una situació molt difícil de solucionar", afegeix.

La cultura als tribunals. Precisament, el fet d'haver portat la rehabilitació del teatre als tribunals ha estat un dels punts més polèmics en tot aquest debat. "Els dubtes que es plantegen sobre com enfocar una actuació d'aquestes característiques i les opinions absolutament enfrontades que s'expressen, demostren què passa quan una qüestió com aquesta es decideix als tribunals. Jo crec que no és precisament el lloc més adequat", assenyala l'arqueòloga Carmen Aranegui, catedràtica de la Universitat de València i coordinadora de diversos projectes d'excavacions que s'han fet al teatre. No obstant això, el fet que hi haja una sentència judicial del

Tribunal Superior de Justícia del País Valencià, ratificada pel Tribunal Suprem, que declara les obres il·legals, precisa una actuació per part de les institucions valencianes. Una actuació, però, que molts han suggerit que esdevinga una amnistia per al teatre. Segons l'historiador Marc Ferri, autor de diversos estudis i publicacions sobre la comarca del Camp de Morvedre, "la sentència s'ha de complir, però actualment hi ha un consens suficient a àmbit social perquè es pugui concedir l'amnistia". El mateix Santiago Grisolia, president del Consell Valencià de Cultura —organisme que va aprovar per unanimitat la intervenció dels arquitectes Grassi i Portaceli—, apuntava fa unes setmanes, abans de conèixer-se l'anunci de la Generalitat, la possibilitat de deixar el teatre en el seu estat actual, i qualificava el possible enderrocament de "barbaritat". Ara, aquest organisme —màxim òrgan assessor cultural de la Generalitat— pretén assumir el debat sobre la demolició, com ja va fer amb l'acord sobre la llengua.

Una demolició que també podria afectar la celebració del festival Sagunt a Escena, que té com a escenari el teatre romà. Les institucions no han volgut fer declaracions públiques respecte a aquest tema, però el cert és que, en cas de començar les obres enguany, ho farien un cop clausurat el festival. Tot i així, en aquest sentit, molts comerciants de Sagunt ja han fet sentir les seues crítiques per les conseqüències econòmiques que podria suposar la desaparició del festival pel que fa a properes edicions, ja que aquest és un dels principals atractius turístics de la ciutat a l'estiu.

A aquestes crítiques s'han afegit algunes veus que, ateses les imprecisions al voltant del cost i dels terminis previstos perquè comencen els treballs, interpreten la decisió de la Generalitat en clau electoralista. "Només cal veure que el primer que han fet ha estat explicar-ho a la premsa —comenta la catedràtica Aranegui—. Aquest anunci té una explicació bàsicament política, que pretén accontentar els sectors més conservadors de la dreta. No és res més que una cortina de fum que pretén amagar la terrible situació en què es troba la resta del patrimoni

ANDRÉS CASTILLO

Aspecte actual del teatre romà de Sagunt. La futura demolició de la rehabilitació preveu eliminar el revestiment de les grades i reduir l'alçada de l'escenari fins a la mínima expressió.

ni històric de Sagunt i tot el patrimoni valencià en general". "Al cap i a la fi —diu l'historiador Marc Ferri— el PP juga a guanyar les eleccions."

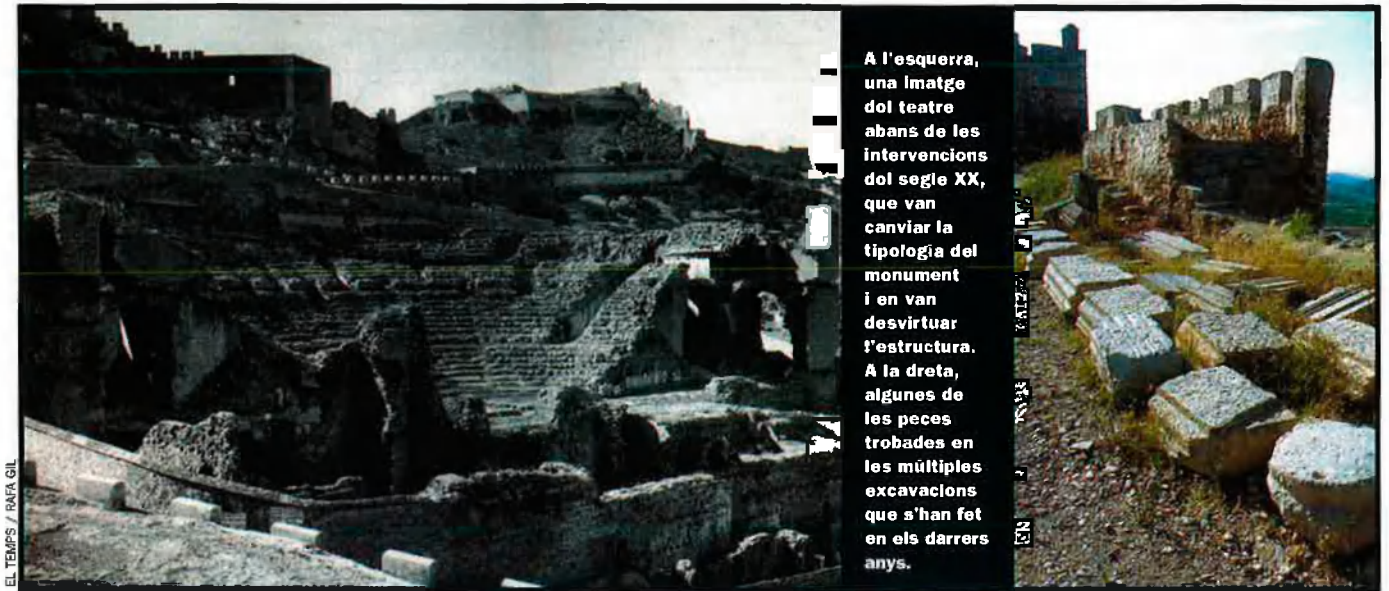
El conflicte que no cessa. Amb eleccions o sense, el cert és que, des que l'any 1984 la Generalitat, governada aleshores pels socialistes, va encarregar als arquitectes Grassi i Portaceli el projecte de rehabilitació del teatre romà de Sagunt, la polèmica no ha abandonat el monument i molt prompte es va convertir en una lluita entre una concepció romànticoconservadora i una altra racionalmodernista de l'arquitectura. Les reticències es van fer sentir ben aviat, començant pel conservador Centro Arqueològic Saguntino, que va recollir signatures davant del "perill de perdre el valor històric i turístic del teatre". "El de Sagunt —assenyala l'arqueòloga Carmen Aranegui— ha estat un argument de

la dreta contra l'esquerra." "Els turistes que visitaven el teatre —comenta l'historiador Ferri— anaven amb molts prejudicis, amb una opinió ja formada. I ha estat una feina de molts anys mentalitzar la gent que la restauració no és la barbaritat que tant s'ha dit."

En aquest sentit, el diari *Las Provincias* va fer una tasca *digna* d'elogi. El rotatiu conservador va muntar una campanya brutal i pràcticament diària per desprestigiar les obres amb frases com "*monumento a la incultura*" o "*luego se arrepentirán*", entre moltes altres. L'adhesió de personalitats reconegudes del món de l'art i de l'arquitectura a un projecte que consideraven el millor dels que s'havien pogut fer com una intervenció global i definitiva en el teatre, no va servir de gaire. Ni tan sols el fet d'haver recuperat totalment la funcionalitat del teatre va convèncer els detractors. "És gairebé impossible lluitar contra la campanya d'un diari que ha durat gairebé divuit anys", indica Aranegui.

I és que, en tot aquest assumpte, a banda de la política, ha estat molt important la visió romàntica que encara avui dia té la majoria de la població de les ruïnes arqueològiques, acostumada a veure els edificis de l'antiguitat com un conjunt de pedres i no com el que realment van ser. Així, la reconstrucció, des del punt de vista volumètric, d'espais

La decisió de la Generalitat s'ha interpretat en clau més política que científica

A l'esquerra, una imatge del teatre abans de les intervencions del segle XX, que van canviar la tipologia del monument i en van desvirtuar l'estructura. A la dreta, algunes de les peces trobades en les múltiples excavacions que s'han fet en els darrers anys.

EL TEMPS / RAFA GIL

i d'aspecte global que van fer Grassi i Portaceli, va comportar un fort impacte visual per a tots aquells que pensaven trobar quatre pedres en estat ruïnós.

Els detractors d'aquesta rehabilitació van trobar en la figura de Marco Molines un suport essencial per a les seues peticions. I la denúncia de l'advocat —que, curiosament, i segons asseguren diverses fonts era delegat del Ministeri de Cultura per al Patrimoni i la Cultura a València quan, als anys seixanta, es va decidir construir sobre els terrenys del circ, l'altre gran monument de Sagunt— va donar els seus fruits. El mes d'abril de 1993, el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana declarava il·legals les obres de rehabilitació del teatre per unanimitat. L'argument, que l'octubre de 2000 ratificaria el Tribunal Suprem, era clar: les obres contradecien l'article 39 de la Llei de Patrimoni, que preveia per als béns immobles actuacions encaminades a la “conservació, consolidació i rehabilitació, però mai intents de reconstrucció...”. Per a Aranegui, “segons aquest criteri, hi hauria la possibilitat que molts altres edificis foren il·legals. El que passa és que no trobarien un denunciament ni un ambient tan preparat per la premsa ni tan polititzat”.

Una intervenció polèmica però precisa. Qüestions legals a banda, el cert és que la rehabilitació del teatre de Grassi i Portaceli era més que necessà-

ria. Al contrari del que les campanyes impulsades pels sectors més conservadors havien denunciat, la intervenció no s'assentava precisament sobre les pedres que els romans havien col·locat dos mil anys abans. Segons la catedràtica, “tot i que es va explicar que hi havia hagut moltes reconstruccions que havien canviat la tipologia del monument i que havien desvirtuat la seua estructura i la seua planta arquitectònica, la gent encara s'imaginava que allò eren les restes del que havia estat la Sagunt romana. Era una posició molt romàntica, i, per tant, històricament distorsionadora”.

Efectivament, el teatre romà no era més que les ruïnes mal conservades i falsificades del monument que van erigir els romans. Per una banda, els continus conflictes bèl·lics en què va estar implicada la ciutat al llarg de la seua història van afectar el teatre fins al punt que durant la guerra del Francès, a principi del segle XIX, els enginyers militars van destruir bona part del teatre

amb l'objectiu de netejar d'obstacles la zona de tir. Tot i que les Corts de Cadis van enviar una petició d'urgència per evitar-ne la destrucció, el projecte es va realitzar en part, i encara avui es poden veure els senyals de les barrines que es van utilitzar per demolir el teatre el 1811. D'altra banda, les pedres romanes del teatre s'havien utilitzat al llarg de la història per construir altres monuments, edificis i cases de la ciutat. I finalment, les més de quaranta intervencions que, segons els estudis previs a la intervenció, es van realitzar al segle XX van acabar desfigurant completament el teatre. “Als anys vuitanta —recorda Ferrer— el que hi havia era una ruïna restaurada, i els enemics de la restauració no sabien —o no volien saber— que les pedres sobre les que seien i que tant veneraven no tenien més de vint anys.”

Per això, ara encara es planteja un altre dubte: si cal retornar el teatre al seu aspecte anterior, quin serà aquest aspecte? L'anterior a les obres de 1992? El de mitjan segle XX? El de principi de segle? Fet i fet, el cert és que, considerat com un dels monuments més significatius i emblemàtics del patrimoni cultural valencià, el teatre romà de Sagunt —o més bé, la rehabilitació d'aquest— és, i sembla que continuarà, sent un dels projectes arquitectònics més polèmics dels últims temps.

Les successives reconstruccions del teatre l'havien convertit en una ruïna de ruïnes

Rosanna Melià